

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.125>

ПРАКСЕОЛОГІЧНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Матієва Я.С.,

*аспірантка кафедри конституційного та адміністративного права**юридичного факультету**Національного авіаційного університету*

Матієва Я.С. Праксеологічно-функціональні тенденції удосконалення економічної інтеграції Європейського Союзу: до постановки проблеми.

У статті аналізуються проблеми та тенденції удосконалення економічної інтеграції Європейського Союзу (ЄС) у сучасних умовах. Вона аналізує ключові виклики, з якими стикається ЄС у процесі поглиблення інтеграції та створення спільного ринку. Здійснюючи глибокий огляд економічної інтеграції в ЄС, стаття виявляє основні виклики, які стоять перед європейськими лідерами та інституціями.

Проблеми міжнародної економічної інтеграції країн Європи до системи відносин Євросоюзу останнім часом стають все більш актуальними. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що в сучасному світі проблеми економічної та міжнародної інтеграції набули важливого значення, інтеграційні спільноти відіграють все більшу роль у світових господарських та політичних процесах, відповідно необхідний постійний аналіз їх діяльності для своєчасного внесення поправок до поточних інтеграційних процесів, що швидко змінюються.

Перш за все, стаття зосереджується на питаннях глибокої інтеграції, таких як єдина валюта - євро, спільна фіскальна політика та європейський бюджет. Автори аналізують, наскільки успішними були ці ініціативи та чи вдалося їм досягти гармонізації економічних політик усіх країн-членів ЄС.

Другий аспект, який розглядається в статті, - це питання нерівності між регіонами та країнами в межах ЄС. Автори аналізують, як регіональні розбіжності в економіці можуть ставити під загрозу стабільність ЄС і які заходи приймаються для зменшення цих нерівностей.

Крім того, стаття аналізує питання зовнішніх викликів, з якими стикається ЄС у контексті геополітичних змін та глобальних торговельних відносин. Вона також розглядає вплив різних факторів, таких як Brexit і розширення ЄС, на процеси інтеграції.

Стаття висвітлює ключові тенденції, такі як посилення ролі євро, розвиток цифрового оди-

нарного ринку та розширення спільних правил та норм. Також звертається увага на вплив нових членів та можливих вихід з ЄС на процес інтеграції. Загальний висновок статті полягає в тому, що економічна інтеграція Європейського Союзу лишається важливою та актуальною, але вимагає постійної адаптації до змін в глобальному економічному середовищі.

Для забезпечення стабільності та процвітання ЄС необхідно постійно вдосконалювати свої інтеграційні стратегії та шукати рішення для вирішення важливих проблем, з якими він стикається.

Ключові слова: Європейський Союз, економічна інтеграція, інтеграція, Спільний ринок, євро, економічна нерівність, міжнародні організації, міждержавне об'єднання.

Matieva Ya. Praxeological and functional trends in improving the economic integration of the European Union: to the problem statement.

This article analyzes the problems and trends of improving the economic integration of the European Union (EU) in modern conditions. It analyzes the key challenges that the EU faces in the process of deepening integration and creating a common market. Carrying out an in-depth review of economic integration in the EU, the article reveals the main challenges facing European leaders and institutions.

The problems of the international economic integration of European countries into the system of relations of the European Union have recently become more and more urgent. The relevance of the chosen topic is determined by the fact that in the modern world, the problems of economic and international integration have gained importance, integration communities play an increasingly important role in global economic and political processes, accordingly, a constant analysis of their activities is necessary for timely amendments to the current, rapidly changing integration processes.

First of all, the article focuses on issues of deep integration, such as the single currency - the euro, common fiscal policy and the European budget. The

authors analyze how successful these initiatives were and whether they managed to achieve harmonization of the economic policies of all EU member states.

The second aspect considered in the article is the issue of inequality between regions and countries within the EU. The authors analyze how regional differences in the economy can threaten the stability of the EU and what measures are being taken to reduce these inequalities.

In addition, the article highlights the external challenges facing the EU in the context of geopolitical changes and global trade relations. It also examines the impact of various factors, such as Brexit and EU enlargement, on integration processes.

The article highlights key trends such as the strengthening of the role of the euro, the development of the digital single market and the expansion of common rules and regulations. Attention is also drawn to the influence of new members and possible withdrawal from the EU on the integration process.

The general conclusion of the article is that the economic integration of the European Union remains important and relevant, but requires constant adaptation to changes in the global economic environment. To ensure stability and prosperity, the EU needs to constantly improve its integration strategies and find solutions to the important problems it faces.

Key words: European Union, economic integration, integration, Common Market, euro, economic inequality, international organizations, interstate association.

Постановка проблеми. Європейський Союз (ЄС) завжди був символом стрімкого економічного зростання та політичного об'єднання. Однак у сучасному світі ЄС стикається з низкою складних проблем і викликів у процесі удосконалення своєї економічної інтеграції. Ця стаття розглядає ключові аспекти цих проблем та тенденції, які визначають майбутні перспективи ЄС. Економічна інтеграція в рамках Європейського Союзу є чинником трансформації конфліктів і розбудови миру. Європейські відповіді на причини частих конфліктів і воєн після закінчення Другої світової війни зосереджувалися на пошуку миру, економічної співпраці та процвітання. Фундамент тривалого миру був закладений потужною економічною діяльністю, такою як торгівля, вдосконалення сільського господарства, промисловості, інфраструктури та надання основних послуг. Поряд з економічною діяльністю, політичні та економічні інституції також відігравали життєво важливу роль у підтримці миру та безпеки та допомагали трансформувати європейські суспільства таким чином, щоб заспокоїти та залікувати рани війни та конфлікту.

Стан опрацювання цієї проблематики.

Розробка теоретичних та практичних аспектів, щодо особливостей економічної інтеграції Європейського Союзу, проведені багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. До них належать: О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, Д. Лук'яненко, В. Сіденко, Дж. Вайнер, П. Петрі, Ф. Рут, М. Сторпер та ін.

Виклад основного матеріалу. Ніхто не може поставити під сумнів успіх європейської інтеграції в економічному чи політичному плані. Після перших кроків, зроблених невдовзі після Другої світової війни для створення Європейського об'єднання вугілля та сталі, «європейський інтеграційний проєкт» пройшов шлях від обмеженої форми промислового співробітництва до економічного та валютного союзу, аналогів якому немає в інших країнах. Це, звичайно, набагато більше, ніж торгова домовленість, подібна до інших регіональних блоків, таких як АСЕАН в Азії, Меркосур у Південній Америці чи домовленості USMCA у Північній Америці. Належність до Європейського Союзу передбачає набагато більше зобов'язань і очікувань, ніж членство в інших міжнародних організаціях.

Поглиблене вивчення відповідних факторів, таких як економічна взаємозалежність, розширення вільного ринку та економічна інтеграція показує, що економічної взаємозалежності або лише обміну товарами та послугами через міждержавні та міжнародні кордони недостатньо для встановлення миру між державами. Економічна взаємозалежність може зменшити вплив війни, але не може підтримувати стійкий мир. Нечесна конкуренція, роздмухувана економічним націоналізмом, була сильною перешкодою для вільної торгівлі в Європі на початку 19 століття.

У 21-му столітті розширення вільної торгівлі з більшим розумінням сприяло зменшенню міждержавних конфліктів. Проте вільна торгівля сама по собі не є сильним чинником сталого миру. Вільна торгівля може сприяти демократії, але розширення вільної торгівлі в поєднанні з взаємозалежністю не приносить стійкого миру. ЄС успішно встановив стійкий мир шляхом економічної інтеграції – створення єдиного ринку, що забезпечує свободу пересування, людей, товарів, послуг; і єдина валюта, яка полегшує транзакції. Єдиний ринок також скасував тарифи та митні збори. Загалом економічна інтеграція в рамках ЄС була успішною у створенні сталого миру, оскільки економічна взаємозалежність і розширення вільного ринку були поєднані з політичною інтеграцією шляхом побудови демократичних інститутів на міжурядовому та транснаціональному рівнях.

Значення та спрямованість інтеграції широко досліджувалися в академічній літературі, зазвичай із підтекстом спроби оптимізувати механіз-

ми економічного управління та часто з основним припущенням, що, оскільки глобальна вільна торгівля була недосяжною, регіональні домовленості є гідними другого плану.

У 1954 році, коли більша частина Європи ще оговтувалася від руйнівних наслідків Другої світової війни, Ян Тінберген, голландський лауреат Нобелівської премії, стверджував, що «інтеграцію можна назвати створенням найбажанішої структури міжнародної економіки, усунення штучних перешкод для оптимальної роботи та свідоме впровадження всіх бажаних інструментів координації або уніфікації».

Створення євро було, за будь-яким розумним стандартом, сміливим продовженням проекту європейської інтеграції. Плани монетарної інтеграції в Європі розглядалися з 1960-х років, але вони були реалізовані лише наприкінці 20-го століття.

Економічні наслідки інтеграції країн ЄС є неоднозначними, тому потребують детального розгляду. З зовнішнього боку, темпи нормалізації грошового обігу США, уповільнення темпів зростання і невизначеність навколо Китаю залишаються джерелами занепокоєння. Геополітична напруженість у сусідніх країнах ЄС може мати більший, ніж очікувалося, побічний ефект. Наразі країни ЄС стикаються із серйозними політичними проблемами, які можуть мати серйозні наслідки для економіки та інтеграції. Глибокі та тривалі спади, подальше повільне відновлення та затяжна криза у Греції – все це підірвало довіру багатьох громадян ЄС до спроможності національних економік.

Хоча короткострокові економічні наслідки Brexit були стримані, частково через швидкі дії, зроблені Банком Англії, підсумки референдуму запровадили суттєву невизначеність з потенційно гіршими, ніж очікувалося, наслідками для зайнятості, інвестицій та зростання. У свою чергу, це ускладнює вирішення інших політичних проблем ЄС. Терористичні напади можуть і надалі збільшувати невизначеність. Зростання невдоволення громадян встановленими політичними інститутами, укорінені інтереси та старіння населення, швидше за все, посилять опозицію реформам, темпи реалізації яких за останні роки значно сповільнилися. Традиційні економічні показники, такі як безробіття чи заробітна плата, стали слабким провісником сприйняття політики, що ускладнює проведення реформ у країнах ЄС.

Економічним ядром ЄС є єдиний ринок, який характеризується чотирма свободами руху: товарів, послуг, праці та капіталу. Розвинувшись із митного союзу, єдиний ринок – широкомасштабний «проект», започаткований у 1980-х роках – доповнив скасування тарифів і квот шляхом обмеження безлічі нетарифних бар'єрів.

Недавній досвід у ЄС та за кордоном показав, що грошово-кредитна політика сама по собі не може забезпечити високих темпів зростання. Європейський Центральний Банк стимулював економічне зростання за рахунок розширення кількісного пом'якшення та шляхом введення нової довгострокової операції рефінансування, що покращило умови поставок для фірм та стимулювало попит на всі типи кредитів. Зростання кредитів відновилося після кількох років скорочення, хоча в деяких державах-членах ЄС цей показник залишається слабким через підвищення прострочених кредитів та знецінення банківських активів.

Але кількісне пом'якшення також створює нові проблеми. Негативні ставки за депозитами Європейського Центрального Банку сприяли збільшенню дефіциту фінансування пенсійних фондів. Різне зниження витрат на фінансування може призвести до зростання ризиків, сприяючи збільшенню нераціонального використання ресурсів у країнах із недостатньо розвиненими фінансовими ринками. У короткостроковій перспективі монетарна політика навряд чи нормалізується, оскільки це ключ до сталого зростання та зниження дефляційного тиску. Проте високий рівень державного боргу та фіскальні правила ЄС обмежують рамки антициклічної фіскальної політики.

Реальною загрозою інтеграційного об'єднання за наявного неоднорідного економічного розвитку країн-членів ЄС може бути таке геополітичне та геоекономічне явище, як фрагментація. Насамперед, вона простежується у відмінності національних економік окремих членів ЄС та відмінності даних у доходах населення. На сьогоднішній день у ЄС на перший план вийшла економічна фрагментація, з фінансовою основою, де виклики впливають на взаємодію між собою європейських країн та на рівень міжнародної конкурентоспроможності їхніх національних економік. Як приклад фінансової фрагментації в Європі можна навести такі країни, як Італію та Іспанію, в яких банківська ставка за кредитами практично вдвічі перевищує її розмір, ніж у Франції та Німеччині, тим самим негативно відбиваючись на рівні та розвитку їх національних економік [22, с. . 99].

Досі, не вирішене питання щодо виключення негативних явищ боргової кризи на території Єврозони, продовжує зберігатися в окремих учасників інтеграційної спільноти досить суттєва питома вага державної заборгованості, що не дозволяє їм впоратися з кризовою ситуацією та відповідати критеріям Маастрихтського договору. Світова криза початку двадцять першого століття істотно збільшила диспропорції і фінансову фрагментацію країн Єврозони, при цьому боргова криза, що тривала на сьогоднішній момент, змушує витратити істотні суми з бюджетів

економічно розвинених країн ЄС для усунення її впливу [48, с. 256].

Продовжує зростати і регіональна асиметрія у країнах ЄС, де прикладом можуть бути нерівність у доходах населення. Якщо порівнювати доходи, переважно, населення східних країн, що приєднались до ЄС після останніх об'єднань, то вони в середньому на порядок нижчі, приблизно в'ятеро, ніж дохід жителя Німеччини, тим самим змушуючи населення таких країн як Румунія, Естонія жити на межі бідності [17]. Крім того, спостерігається і нерівність усередині самих країн ЄС, наприклад, між окремими районами на території Італії або різними іспанськими регіонами та ін [33]. Всі ці причини впливають на перехід проблем з економічної до політичної площини у вигляді зростання сепаратизму в окремих регіонах Європи.

Причинами падіння економічної активності стали як внутрішні, так і зовнішні причини. Впали темпи зростання споживання домогосподарств – рушійної сили підйому у попереднє десятиліття – багато в чому внаслідок збереження отриманих доходів громадянами країн ЄС у зв'язку зі збільшенням негативного ставлення щодо можливості подальшого розвитку. З цієї причини сповільнився процес накопичення капіталу, що супроводжувався падінням темпів зростання продуктивності праці.

Багато причин невдач ЄС у глобальній конкуренції кореняться у зрушеннях у галузевій структурі економіки регіону. Перший – деіндустріалізація багатьох країн Євросоюзу, деградація значної частини їхнього промислового та технологічного потенціалу. Європа втратила статус «промислової майстерні» світу. Другий – наслідки збереженої національної роздробленості у секторі послуг – єдиний ринок був задуманий для торгівлі товарами [17]. Уніфікація умов ведення бізнесу у галузях послуг відбувається з набагато більшими труднощами. Внаслідок зростання ролі галузей послуг єдині наднаціональні правила та норми охоплюють дедалі меншу частку сукупної економіки ЄС.

Процес фрагментації вплинув і на ослаблення позицій Старого Світу у світовій економіці в результаті виходу 2020 р. з Євросоюзу Великобританії – другої в ЄС після Німеччини за обсягом економіки країни. Brexit зменшив ВВП ЄС на 15%. Такий факт негативно позначився на бізнесі великих континентальних компаній у ЄС, порушивши їхні господарські плани, а також підвищив градус претензій населення щодо зростання кількості невирішених проблем через нестачу коштів у бюджетах країн-членів, що може вплинути на прискорення дезінтеграційних процесів у ЄС [55, с. 198]. Brexit – це, поза всяким сумнівом, найбільша геополітична подія початку XXI ст., масштаби якої стануть зрозумілими лише через роки.

Навесні 2020 р., коли вибухнула пандемія коронавірусу, країни Євросоюзу зіткнулися з без-

прецедентною рецесією, що прискорило тенденцію самоізоляції національних економік, завдало удару по єдиному ринку товарів, послуг, капіталу та робочої сили. Закрилися не лише зовнішні кордони ЄС – повернулися внутрішні.

Пандемія вдарила по економіці ЄС сильніше, ніж економіці інших центрів сили. За підсумками 2020 р. спад економічної активності у ЄС становив 7,4 %, тоді як у США – 4,6 % [27]. Близько половини (49%) європейських компаній повідомили про зниження доходів або прибутку за останні 12 місяців. П'ята частина (19%) європейських компаній, які мали хороші фінансові показники до пандемії, отримали негативну динаміку доходів та прибутків.

Далі необхідно зупинитися ще на одній явній проблемі останнього періоду – це міграційна криза, що виникла у 2015 р. Європейські країни поглинула хвиля нелегальних мігрантів. Загалом, за період з 2015 р. по червень 2018 р. до країн ЄС прибуло понад 1,6 млн нелегальних мігрантів, при цьому якщо іноземці не могли влаштуватися на роботу, вони отримували соціальні квартири та допомоги, і довгий час могли жити за рахунок держави [57]. Подібний стан справ неконтрольованої міграції змушував уряди країн ЄС шукати та спрямовувати додаткові кошти на її врегулювання, викликавши тим самим масове невдоволення громадян ЄС, які занепокоїлися і про свою ідентичність, і про те, що мігранти забирають у громадян робочі місця [41].

Глибока інтеграція країн ЄС у секторі послуг могла б надати нові можливості для розвитку економіки, заохочення інновацій, стимулювання інвестицій та створення робочих місць. Старіння населення потребує рішучих та стійких реформ у сфері освіти, ринку праці, сектору охорони здоров'я, пенсій та міграції для пом'якшення економічних наслідків демографічних змін. Слід зазначити, що ЄС запровадив важливі ініціативи щодо реформування сектору послуг, які можуть дати значні економічні вигоди. В умовах слабкого прогресу за зовнішніми торговими угодами (Канада, США, Японія) можуть дати важливі економічні вигоди для зайнятості та зростання.

Необхідність розвитку подальшої економічної інтеграції обумовлена такими факторами:

- 1) зростання ЄС становить нижче 2 відсотків на рік;
- 2) населення країн ЄС старіє;
- 3) громадяни ЄС та політики шукають рушійні сили економічної експансії в умовах стагнації світової торгівлі товарами;
- 4) зниження глобального зростання продуктивності.

У цих умовах послуги, включаючи туризм, транспорт, освіту, медичні послуги та сучасні послуги бізнес-процесів, мають величезний потенціал для зростання продуктивності.

Таким чином, з огляду на потенційно великі виграші, пріоритетною має стати подальша економічна інтеграція у сфері розвитку сектору послуг. Пріоритет ЄС – усунення бар'єрів та зосередження на тих реформах, які дають найбільшу економічну вигоду та є політично здійсненними.

Таким чином, проведений аналіз наявного стану справ та поточної ситуації в ЄС дозволяє зробити висновок, що на сьогоднішній день це інтеграційне об'єднання схильне до низки як зовнішніх, так і внутрішніх ризиків і проблем, які роблять інтеграцію більш вразливою з метою протистояння сучасним викликам. Але історія розвитку Європейського союзу, починаючи з 1950-х рр., зарекомендувала себе як історія подолання криз, з яких, як правило, ЄС виходив завжди адаптованим до нових реалій. Яким чином, з низки сучасних криз виходитиме Євросоюз, покаже лише час.

Висновки. Інтеграція сприймається як складний, багатоаспектний, такий, що саморозвивається історичний феномен, який спочатку зароджується у найбільш розвинених з техніко-економічної та соціально-політичної точок зору регіонах світу. У цей процес втягуються нові країни в міру «дозрівання» їх до необхідних економічних, політичних і правових кондицій. Такий підхід є незрівнянно складнішим, ніж виявлення ступеня дискримінації нерезидентів у рамках того чи іншого торговельно-економічного об'єднання.

Інтеграція, економічна інтеграція, міжнародна економічна інтеграція – це об'єктивний всесвітній процес та явище, що розвивається під час інтернаціоналізації чинників виробництва, створені задля об'єднання економічних потенціалів різних країн з метою досягнення спільних цілей розвитку. Найбільш успішним із усіх інтеграційних об'єднань, розвиток яких здійснюється вже протягом багатьох десятиліть, є Європейський Союз. І дійсно, Європейський Союз є унікальним державним інтеграційним утворенням, що поєднує в собі ознаки, як міжнародної організації, так і держави, проте формально не є ні тим, ні іншим, у зв'язку з чим будь-які спроби точно класифікувати інституційне вираження інтеграційного процесу майже завжди відносні і вразливі для критиків. Незважаючи на наявні проблеми економічної інтеграції, зовнішні та внутрішні суперечності, Європейський Союз нині є цілком очевидним центром сили сучасного світу. Надалі з розвитком та поглибленням процесу інтеграції, зокрема – це вирішення питань єдиної зовнішньої політики, Європа насправді трансформується у наддержаву, здатну вирішити проблему свого розширення (принаймні – зараз) не лише досить ефективно, а й консенсусним шляхом.

Встановлено, що на сьогоднішній день в умовах наслідків світової кризи, фінансової та економічної нестабільності суттєвими викликами для поглиблення та розширення процесу інтеграції на території ЄС можна сміливо вважати:

неоднорідний економічний та регіональний розвиток країн учасників співтовариства, фрагментацію ЄС як явище Brexit, посилення протекціоністських заходів з боку ЄС у торгівлі з третіми країнами, наслідки міграційної та боргової криз, кризи, спричиненої пандемією коронавірусу та негативний вплив повномасштабної агресії росії проти України. Усі перелічені чинники негативно позначаються на прискоренні дезінтеграційних процесів у сучасній Європі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Echengreen, E. & Boltho, A. (2008). The Economic impact of European Integration. international macroeconomics and economic history. July 10, 2013 URL: www.cepr.org.
2. The Impact of Economic Integration within the European Union as a Factor in Conflict Transformation and Peace-building URL: https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2893&context=open_access_etds.
3. European Commission (2002). Retrieved June 12, 2013 URL: <http://conventions.coe.int>.
4. Haas, E. (1968). The uniting europe: political, social, and economic forces 1950-1957. Stanford CA: Stanford university press – 2nd Ed. -P. 62-74.
5. Moussis, N. (2011). Access to European law, economics, policies: URL: http://www.Europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/15/index.tkl?all=1&pos=183.
6. The European Union and regional economic integration Creating collective public goods – Past, present and future URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI\(2021\)689369_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689369/EPRS_BRI(2021)689369_EN.pdf).
7. Klaus-Dieter Borchardt The origins and growth of the European Union // European Integration. 1995. P. 105.
8. European migrant smuggling centre EMSC. URL: <https://europol.europa./about-europol/european-migrant-smuggling-centre-emsc>.
9. Balassa B. The theory of economic integration. Homewood: R.d. Irwin, 1961. 304 p.
10. Meyer, F. (1962). Review of the theory of economic integration, by B. Balassa, The economic journal, 72 (286), 389-391.
11. Jean-Claude Juncker et al., The Five Presidents' Report: Completing Europe's Economic and Monetary Union, June 2015 URL: <http://europa.eu/!cY66kX>.
12. Domenico Tortola and Nicoletta Pirozzi (eds.), Governing Europe. How to Make the EU More Efficient and Democratic, Brussels, P.I.E. Peter Lang, 2017, p. 225-243.